

Araştırma Makalesi

Avrupa Birliği'nin Koşulluluk İlkesi Perspektifinden Sırbistan-Kosova Krizinin Değerlendirilmesi

Osman ŞAŞKIN

Serbest Araştırmacı

osman_saskn@outlook.com, ORCID: 0000-0002-1376-9068

Ali Samir MERDAN

Sorumlu Yazar, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF

samirmardanov@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0699-0549

Öz

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin Sırbistan'la olan üyelik sürecindeki ilişkilerini ve bu ilişkileri yürütürken koşulluluk ilkesini, Sırbistan-Kosova krizinin çözümünde ve iki taraf arasındaki diyalogun sürdürülmesinde kullanma yöntemini ele almayı amaçlamıştır. Avrupa Birliği, üyelik sürecinde koşulluluk ilkesini her devlete özgü farklılıklar arz ederek bu ilkeyi devletler nezdinde farklılaştırmıştır. Dolayısıyla koşulluluk ilkesi, üyelik sürecindeki her bir aday devlet için ayrı ayrı işletilmiştir. Bu noktada çalışmanın üzerinde durduğu temel varsayım, 1980'lerin sonlarında ortaya çıkan Sırbistan-Kosova krizinin, 2009'da Sırbistan'ın AB'ye üyelik başvurusunda bulunmasından sonra koşulluluk ilkesi bağlamında çatışmaya dönüştürmediği ve taraflar arasındaki diyalog sürecinin yaşandığı yönündedir. Sonuç olarak 2009'dan bugüne kadar olan süreçte Avrupa Birliği'nin koşulluluk ilkesinin, Sırbistan-Kosova krizinin çözümünde etkili olduğu, ara sıra taraflar arasında sorunlar yaşansa da en azından bu sorunları çatışmaya dönüştürmediği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, koşulluluk ilkesi, Sırbistan, Kosova
Jel Sınıflandırma Kodları: F50, F53, F59

The Evaluation of the Serbia-Kosovo Crisis from the Perspective of the European Union's Conditionality Principle¹

Abstract

This study aims to examine the European Union's relations with Serbia in the accession process and its use of the principle of conditionality in the resolution of the Serbia-Kosovo crisis. The European Union has differentiated the principle of conditionality in the accession process by introducing differences specific to each state. Therefore, the principle of conditionality has been applied separately for each candidate country in the accession process. The main assumption of the study is that the Serbia-Kosovo crisis in the 1980's, did not turn into a conflict after Serbia's application for European Union membership in 2009, and that the dialogue process between the parties took place. In conclusion, it can be said that the European Union's principle of conditionality has been effective in resolving the Serbia-Kosovo crisis in the period from 2009 until today, and although there have been occasional problems between the parties, these problems have not turned into conflicts.

Keywords: European Union, principle of conditionality, Serbia, Kosovo
JEL Classification Codes: F50, F53, F59

¹ Extended abstract is presented at the end of the article

Geliş Tarihi (Received): 14.11.2023 – Kabul Edilme Tarihi (Accepted): 04.12.2023

Atıfta bulunmak için / Cite this paper:

Şaşkın, O. ve Merdan, A. S. (2024). Avrupa Birliği'nin koşulluluk ilkesi perspektifinden Sırbistan-Kosova krizinin değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 230-246. doi: 10.18074/ckuiibfd.1390943

1. Giriş

1980'lerin sonlarına doğru Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılma süreciyle başlayan gelişmeler, Kafkasya ve Balkanlar gibi bölgelerde politik ve ekonomik istikrarsızlıklar şeklinde yansımıştır. Bu durum, Kafkasya ve Balkanlar gibi bölgelerde güç boşluğunun meydana gelmesinden kaynaklanmıştır. Bundan dolayı Kafkasya ve Balkanlar gibi bölgelerdeki devletlerde ortaya çıkan politik ve ekonomik istikrarsızlıklar da zamanla bu bölgelerde etnik çatışmalara, savaflara ve katliamlara yol açmıştır. Güç boşluğunun ortaya çıktığı bölgelerde ve özellikle de Balkanlar'da yaşanan çatışmalar ve katliamlar uzun süre devam etmiş ve ancak 2000'lerde sonlandırılabilmiştir. Uzun süre devam eden çatışmaların ve katliamların Balkanlar'ı kanlı bir coğrafyaya dönüştürmesinin temel sebebiyse bölgede ortaya çıkan güç boşluğunun 1990'larda bir türlü doldurulamamasından kaynaklanmıştır. Öte yandan, bu dönemde güç boşluğunu doldurmaya aday olan küresel güçlerle uluslararası örgütlerin de çatışmaları sonlandırmak ve katliamları durdurmak bağlamında gösterdikleri çabalar yalnızca diplomatik düzeyde kalmıştır. 2000'lerden itibaren Avrupa Birliği (AB), bölge devletleriyle daha güçlü ilişkiler kurmaya başlamış ve böylece Balkan devletleri de hem Birliğe katılım hem de kronik sorunlarını çözmek adına birtakım adımlar atmaya başlamıştır. Atılan bu adımlarda ve bölge devletleriyle kurulan ilişkilerde AB'nin koşulluluk ilkesinin büyük bir payı olmuştur.

AB'ye üyelik süreci, aday ülkelerin birtakım şartları yerine getirme sürecidir. AB, üyelik sürecinde aday ülkelerin insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi alanlardaki standart şartlarını yerine getirmesini talep etmekle birlikte ayrıca bu aday ülkelerin etnik, kültürel, sosyal ve benzeri yapılarına göre değişiklik gösteren koşulluluk ilkesini de uygulamaktadır. Başka bir deyişle, koşulluluk ilkesi, aday ülkelerin kendilerine özgü sorunlarını çözmek adına işletilmektedir. Son dönemde aday ülkelerin kronik sorunları, genellikle koşulluluk ilkesinin konusu olmuştur. AB açısından standart şartlarla birlikte uygulanan ve aynı zamanda bu son dönemde çok daha ön planda olan koşulluluk ilkesi, üyelik sürecindeki aday ülkelere sürekli hatırlatılmış ve bu yönde bir baskı uygulanmıştır.

Dolayısıyla bu çalışmada, koşulluluk ilkesinin Balkan devletlerinden Sırbistan'ın AB'ye katılım sürecine ne ölçüde etkide bulunabildiği ortaya konulacaktır. Ancak bunu yapmak adına Sırbistan-Kosova krizinin çözümü üzerinden hareket etmek tercih edilmiştir. Burada "koşulluluk ilkesi" kavramı tanımlandıktan sonra Sırbistan-Kosova krizinin dayanağı ve bu krizin ortaya çıkışıyla gelişimi incelenecek; daha sonraysa koşulluluk ilkesinin, bu krizin çözümüne ve buna paralel olarak da Sırbistan'ın üyelik sürecine etkisi değerlendirilecektir.

Bu anlamıyla çalışmada ileri sürülen varsayım, koşulluluk ilkesinin aday ülke olan Sırbistan'la potansiyel aday Kosova'ya üyelik sürecinde motivasyon sağladığı ve Sırbistan-Kosova krizinin çözümünde az da olsa mesafe kat edilmesine yol açtığı

yönündedir. Burada görüldüğü üzere kronikleşen Sırbistan-Kosova krizinin çözümünde, AB'nin üyelik için olmazsa olmaz biçimde nitelendirdiği koşulluluk ilkesi yerine getirilerek aşılması gereken bazı zorluklara rağmen bir ilerleme kaydedildiğini ve bunun kısmi bir başarı olduğunu söylemek mümkündür.

2. Kavramsal Çerçeve: Koşulluluk İlkesi

“Koşulluluk”, bir devlet veya uluslararası örgüt tarafından vaat edilen bir eylemin gerçekleştirilmesi için karşı tarafın yerine getirmek durumunda olduğu bazı yükümlülükleri ifade etmektedir (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2007, ss. 88-89). Avrupa Birliği (AB) terminolojisine göreyse koşulluluk, “AB’ye ve diğer uluslararası kuruluşlara üye olabilmek için ülkelerin gerekli koşulları (kriterleri) yerine getirmesi gerektiğine işaret eden kavram” olarak tanımlanmaktadır (Yazgan, 2021, s. 741). Buradan hareketle AB ve uluslararası örgütler, tam üye olmak isteyen aday ülkelere bu üyelik sürecinde yerine getirilmesi gereken bazı yükümlülükler vermekte, yerine getirildiği takdirde başta mali olmak üzere söz konusu bu ülkelere ödüller vermektedir. Bu bağlamda koşulluluk, taraflar arasında bir hiyerarşiyi de beraberinde getirmektedir. Zira bir taraf bazı şartları öne çıkarırken diğer taraf ise hedefe ulaşmak için öne sürülen şartları yerine getirmek durumundadır.

AB'nin genişleme politikasının neredeyse temelini oluşturan ve üyelik sürecinin her aşamasında uygulanan koşulluluk ilkesi (Yazgan, 2021, s. 741), ilk olarak Aralık 1961’de yayınlanan Birkelbach Raporu’nda yer almıştır. Buna göre bu dönemde koşulluluk ilkesi, aday ülkelerin anayasa ve yasalarındaki gerekli düzenlemeleri yapması şeklinde daha ılımlı bir çerçeve çizmiştir. Koşulluluk ilkesi çerçevesinde üyelik şartı oluşturulurken herhangi bir izleme süreci olmaksızın bir anayasanın varlığı, serbest seçimlerin yapılması ve rekabetçi bir parti düzenine sahip olması yeterli görülmüştür. Zira bu koşulluluk ilkesi çerçevesindeki üyelik şartları bağlamında Yunanistan, Portekiz ve İspanya anayasa ve yasalarında gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra 1980’lerde Avrupa Topluluklarına (AT) üye olmuşlardır. Nitekim 1960’larda Birkelbach Raporu’nda yer bulan koşulluluk ilkesi, üyelik şartlarında 1990’larda yapılan değişikliklerin de temelini oluşturmuştur (Pridham, 2007, s. 451).

1960’lardan itibaren AT, koşulluluk ilkesi bağlamında üye olmak isteyen aday ülkelere ticari imtiyazlar, mali yardımlar, ortaklık anlaşmaları gibi ikili temas şeklinde politikalar yürütmüştür. 1990’lardaysa koşulluluk ilkesi, hem aday ülkelere hem de değişen uluslararası konjonktüre göre gelişim göstermiştir. Zira Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve SSCB’nin önderliğini yaptığı Doğu Blokunun dağılmasıyla birlikte yönünü AB’ye çeviren Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri, Birliğe yakın politikalar izleyerek üye olma gayreti içinde olmuşlardır. AB her ne kadar ilk başlarda bu duruma pek sıcak bakmasa da daha sonraları ve özellikle de Yugoslavya’daki gelişmeler, Birliğin politikasını değiştirmesine yol açmıştır (Grabbe, 1999, s. 3; Usul, 2008, s. 110).

AB, Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası konjonktüre kayıtsız kalmayarak üyelik şartlarında yeni kriterler belirlemiştir. Akademik literatürde “Kopenhag Kriterleri” olarak ifade edilen bu yeni kriterler; politik, ekonomik ve AB müktesebatına uyum olmak üzere üç ana başlıkta toplanmıştır (Yazgan, 2012, s. 126). Bu çerçevede üyelik şartlarında belirlenen bu yeni kriterler, AB’nin genişleme politikasının ana omurgasını oluşturduğu gibi aynı zamanda koşulluluk ilkesinin de daha katı bir hâle dönüşmesine yol açmıştır (İba Gürsoy ve Ülgen Türedi, 2020, ss. 366-367). Başka bir deyişle, yeni kriterlerle birlikte koşulluluk ilkesi, görev ve yükümlülükler açısından daha önceki dönemdeki kadar ılımlı değildir. Burada daha derin bir demokrasi, katı denetim ve daha net olarak belirlenmiş bir üyelik perspektifi vardır. Bunlara ek olarak demokratik kurumların istikrarı, hukukun üstünlüğü, insan ve azınlık haklarını da içermektedir (Usul, 2008, s. 110; Pridham, 2007, s. 451).

Bugün de AB, genişleme politikasıyla koşulluluk ilkesini üye olmak isteyen aday ülkelere bir “baskı aracı” olarak kullanmaktadır. Bu durum üye olmak isteyen aday ülkeler açısından genellikle pozitif, nadiren de olsa negatif bir etki yaratabilmektedir. Başka bir deyişle, üye olmak isteyen aday ülkelere üyelik sürecinde bazı görevler veren AB, bu görevleri yerine getiren ülkelere genellikle ödüller verirken yerine getiremeyenleri ise nadiren de olsa yaptırımlara maruz bırakabilmektedir. Burada bir nevi “havuç ve sopa” mantığıyla hareket edilmektedir. Üyelik sürecinde üye olmak isteyen aday ülkelerin yerine getirmek durumunda olduğu yükümlülükleri ifade eden koşulluluk ilkesi bağlamında ödüller ve yaptırımlar, AB’nin genişleme politikasında elini güçlendirmektedir (Mattelaer, 2018, s. 2; Veebel, 2012, s. 15).

AB’nin, üye olmak isteyen aday ülkelere uyguladığı koşulluluğun zorlayıcı mı yoksa rızaya mı dayalı olduğu konusunda çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu bağlamda “zorlayıcı” olduğunu açıkça reddeden Geoffrey Pridham, demokratik koşulluluk sınırlarını işaret ederek aslında zorlamanın olmadığını, bunun yerine daha çok, ikna ve buna bağlı etkinin söz konusu olduğunu öne sürmektedir. Öte yandan Tanja Börzel ve Thomas Risse ise koşulluluğu gönüllü uyum olarak görmekten kaçınarak bu ilkenin üye olmak isteyen ülkelerin maliyet fayda hesaplarını manipüle ettiğini ifade etmektedirler. Wojciech Sadurski de koşulluluk ilkesini zorlayıcı olarak tanımlayanların tarafında yer almaktadır. Ona göre söz konusu ilke dayatma, dikte etme ve aday ülkelere zorla kabul ettirmenin bir aracıdır (Aktaran: Agné, 2009, ss. 4-6).

3. Sırbistan-Kosova Krizi

3.1. Krizin Tarihsel Dayanağı

1946’da, Josip Broz Tito tarafından Federal Yugoslavya Halk Cumhuriyeti adı altında altı cumhuriyet (Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Karadağ ve Bosna-Hersek) ve iki özerk birimden (Kosova ve Voyvodina) oluşan bir anayasa hazırlanmıştı. Fakat anayasada Kosova’nın cumhuriyet statüsünde yer almamış olması hem İkinci Dünya Savaşı sırasında Josip Broz Tito’nun yanında yer almış olan Kosovalı Arnavutların

hem de Kosova'nın bağımsızlığı için mücadele vermiş olan aydınların tepkilerine yol açmıştı (Aksoy, Polisi ve Büyükçiçek, 2014, s. 262; Tatar, 2017, s. 235).

Ortaya çıkmış olan tepkilere kayıtsız kalamayan Josip Broz Tito, Kosovalı Arnavutlarla ilgili bazı düzenlemeler yapma kararı aldı. Bu kapsamda Arnavutlar ulusal bir grup olarak tanındı ve dilleri Yugoslavya resmî dillerinden biri hâline getirildi. Ancak Kosovalı Arnavutlara Josip Broz Tito tarafından tanınan haklar, bu dönemde Devlet Güvenlik Politikaları Başkanı Alexander Rankoviç'in baskıcı politikaları nedeniyle neredeyse kullanılmayacak hâle getirildi (Poulton, 1993, s. 73).

Nitekim Alexander Rankoviç'in Kosovalı Arnavutlara karşı şiddet, terör ve taciz gibi acımasız politikaları, 1953-1963 döneminde doruk noktasına ulaştı. Bu dönemde uygulanan baskıcı politikalara karşı çıkanların tutuklanması ve Kosovalı Arnavutlara her fırsatta gözdağı verilmesi, Kosovalı Arnavutların büyük tepkisine yol açtı. Yaşanan bu durum, Kosovalı Arnavutlar arasında milliyetçiliğin artmasına ve baskıcı politikalara karşı direnişin örgütlü bir şekilde bütün halk tabanına yayılmasına sebep oldu. Durumun giderek kötüleştiğini gören Yugoslavya yönetimiye yaşanan sorunları demokratik yollardan çözmek için 7 Nisan 1963 tarihinde yeni bir anayasa hazırladı (Daskalovski, 2003, s. 18; Karatay, 1998, s. 96).

Daha önceki anayasada Sırbistan içinde özerk bir birim olarak yer alan Kosova'nın yetkileri 1963 Anayasası'yla genişletildi. Bu anayasaya göre "Kosova Özerk Birimi" ifadesi yerine "Kosova Özerk Bölgesi" olarak tanımlandı. Böylece her ne kadar Sırbistan'a bağlı kalsa da Kosova, "otonom-federal" bir yapı elde etti. Fakat yapılan bu anayasal düzenlemeler de Kosovalı Arnavutları tatmin etmedi. Zira onlar diğer halklar gibi kendilerine de cumhuriyet statüsü verilmesini istiyordu (Arslan, 2009, s. 51; Ülger, 2003, s. 72). Bundan dolayı 1963'te Kosovalı Arnavutlarla ilgili yapılan anayasa düzenlemeleri 1974'e kadar devam etti.

1966'da Kosova'daki milliyetçiliğin artması ve direniş örgütlerinin daha güçlü bir şekilde ortaya çıkması, Alexander Rankoviç'in görevinden alınmasına sebep oldu. Bu durum, Kosovalı Arnavutlar için oldukça olumlu bir gelişmeydi. Çünkü Alexander Rankoviç'in görevden alınmasıyla birlikte Sırpların, Kosovalı Arnavutlar üzerindeki baskıları görece azalmaya başladı. Sırp etkinliğinin azalmasına bağlı olarak Kosovalı Arnavutlar daha rahat hareket etmeye ve cumhuriyet olma isteklerini daha yüksek sesten dile getirmeye başladı. Bunun sonucunda Yugoslavya yönetimi, ortaokullarda Arnavutça ders verilmesi, Hırvatça ve Sırpçanın yanında Arnavutçanın resmî dil olarak kabul edilmesi gibi düzenlemeler de yaptı (Clark, 2000, s. 12).

1968'e gelindiğindeyse bütün Avrupa'da etkili olan öğrenci hareketleri Kosova'da da etkisini göstermeye başladı. Bu bağlamda Kosova'da gösteri ve protesto yapan Arnavut öğrenciler, daha fazla özgürlük istemekteydi. "Yaşasın Arnavutluk!", "Üniversite istiyoruz!" ve "Kosova Cumhuriyeti" gibi sloganlar atarak isteklerini

açıkça dile getirmekteydiler. Öğrenciler tarafından düzenlenen protesto ve gösteriler her ne kadar şiddetli bir şekilde bastırılrsa da Kosovalı Arnavutların bazı taleplerinin yerine getirilmesi konusunda başarılı oldu (The Independent, 2000, s. 35).

Kosovalı Arnavutların gayretleri sonucu 1963 ve 1968'deki anayasal düzenlemelerle elde ettikleri haklar, 1974 Anayasası'yla daha da ileri bir noktaya taşındı. Bu anayasa kapsamında yapılan yeni düzenlemeler sonucunda Kosova, federe cumhuriyetlere yakın bir statüye kavuştu. Ancak 1974 Anayasası'nda federasyonu oluşturan altı cumhuriyete verilen ayrılma hakkının Kosova'ya verilmemesi, özellikle cumhuriyet olmayı arzulayan Kosovalı Arnavutları tatmin etmedi. Bu durumdan tatmin olmayan Arnavutlar, bağımsızlık taleplerinden vazgeçmeden mücadele etmeye devam etti (Birgül, 2010, s. 57; Ural, 2014, s. 160).

3.2. Krizin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Josip Broz Tito döneminde Kosovalı Arnavutlara sağlanan haklar Kosova'da kısmen sükûneti sağlasa da onun ölümünden sonra taraflar arasındaki gerginlik başladığı noktaya geri döndü. Tam da bu dönemde, 1987'de, Sırbistan'da Slobodan Miloseviç'in başa gelmesiyle Kosova'da çatışmalar kaldığı yerden şiddetlenerek devam etti. Slobodan Miloseviç, uygulamaya koyduğu politikalarla Josip Broz Tito döneminde Kosovalı Arnavutlara verilen hakları geri almak istiyordu. Buna karşılık Kosovalı Arnavutlarsa hakların geri alınmasından ziyade daha da genişletilmesini istiyordu. Bu durum aslında hem krizin ortaya çıkışını hem de taraflar arasındaki çatışmaların temel noktasını oluşturmaktaydı (Daskalovski, 2003, s. 18; Karakoç, 2006, s. 229). Taraflar arasında çatışmaların şiddetlenmesi, Kosova'da olağanüstü hâl ilan edilmesine yol açtı. 1989'a gelindiğindeyse Slobodan Miloseviç, Josip Broz Tito döneminde Kosova'ya verilmiş olan özerkliği kaldırdığını ilan etti. Bununla da yetinmeyen Slobodan Miloseviç, 1963 ve 1974'te yapılan anayasal düzenlemelerle Kosovalı Arnavutlara verilen bütün hakları da geri aldığını duyurdu (Singh, 2008, s. 76; Savaş, 2001, s. 104).

Daha önce verilmiş olan hakları Slobodan Miloseviç tarafından haksız yere elinden alınan Kosovalı Arnavutlar, bu duruma daha fazla sessiz kalamayarak 2 Temmuz 1990 tarihinde aldıkları kararla Kosova'nın diğer altı cumhuriyetle aynı statüde olduğunu ilan etti. Bunun üzerine harekete geçen Slobodan Miloseviç, Kosova Parlamentosunu dağıtma kararı aldı. Ancak alınan karar, Kosovalı Arnavutları bağımsızlık mücadelesinden vazgeçiremediği gibi onların daha da örgütlü bir şekilde hareket etmesine ve Yugoslavya içinde bir cumhuriyet olmaktan ziyade artık tam bağımsız bir Kosova için mücadele vermelerine olanak tanıdı (Judah, 2008, s. 69). Ayrıca bu dönemde Yugoslavya cumhuriyetlerinden Slovenya, Bosna-Hersek ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Kosovalı Arnavutları da bu yönde adım atma konusunda cesaretlendirdi. Bu bağlamda Eylül 1991'de, Kosova'nın bağımsızlığı için halk referandumuna gitti. Referandumda %87 oranında bir katılım oldu ve katılımcıların %99'u Kosova'nın bağımsız olması yönünde oy kullandı. Referandum sonrası 24 Mayıs 1992 tarihinde yapılan genel seçimleri Kosova Demokratik Birliği lideri olan İbrahim Rugova kazanarak Kosova'nın cumhurbaşkanı oldu (Ker-Lindsay, 2009, ss. 10-11).

Cumhurbaşkanı seçildikten sonra İbrahim Rugova, içeride kendi kurumlarını oluşturmak için çalışmalara başlarken öte yandan uluslararası alandaysa Sırp'ların Kosovalı Arnavutlara karşı haksız uygulamalarını ve şiddet eylemlerini anlatma gayretinde oldu. İbrahim Rugova, taraflar arasındaki krizin barışçıl ve diyalogla çözülmesinden yanaydı. Bundan dolayı da politikalarını çatışmadan uzak daha çok diyalog ve müzakere üzerine kurmaktaydı (Daltveit, 2004, s. 59; Oktay ve Rrapaj, 2016, s. 48). İbrahim Rugova'nın krizi diplomatik ve müzakerelerle çözmek için uyguladığı politikaları 1995'e kadar devam etti. Nitekim 1995'e kadar Kosova'da taraflar arasında mahallî çatışmalar olsa da topyekûn bir çatışmaya dönüşmedi. Ancak İbrahim Rugova'nın diyalog ve müzakere yanlısı politikalarına karşılık Sırp'ların şiddet ve baskıcı politikalarından geri adım atmaması, zamanla taraflar arasında çatışmaların artmasına yol açtı. Çatışmaların artması ve bu dönemde yapılan Dayton Anlaşması'nda Kosova'ya yer verilmemesi, İbrahim Rugova'nın politikalarına karşı olan Kosovalı Arnavutları harekete geçirdi. İbrahim Rugova karşıtları pasif direnişle bağımsızlığın kazanılamayacağını, Sırp'lara karşı bağımsızlığın silahlı direnişle kazanılacağı düşüncesi ağırlık kazandı ve bu düşünceyle hareket edenler bir araya gelerek Kosova Kurtuluş Ordusunu kurdu (Ülger, 2016, s. 47; Şahin, 2015, s. 522).

Kosova Kurtuluş Ordusunun girişimlerine karşı Sırp güçleri sert önlemler almaya başladı ve bu önlemler zamanla şiddetlenerek etnik temizliğe dönüştü. Bu bağlamda 4 Mart 1998 tarihinde Kosova'nın orta kesiminde yer alan Prekaz köyüne baskın düzenleyen Sırp güçleri, aralarında çocuk ve kadınların da bulunduğu 58 kişiyi öldürdü. Kısaca 1998-1999 döneminde Kosova'da yaşanan çatışmalarda, 400.000 kişi yerinden edildi ve 2500'den fazla kişiye yaşamını yitirdi (Murphy, 2007, ss. 71-72; Woehrel ve Kim, 2005, s. 7).

Kosova'da taraflar arasında yaşanan çatışmalar her ne kadar uluslararası toplumu endişelendirse de krizin barışçıl yollardan çözümü için gerekli adımlar atılmadı. Ancak 15 Ocak 1999 tarihinde Sırp'lar tarafından yapılan Racak katliamı, uluslararası toplumun harekete geçmesine yol açtı. Taraflar arasındaki krizin barışçıl ve diplomatik yollardan çözülmesi için uluslararası toplumun başlattığı müzakere süreci, Sırp tarafının uzlaşmaz tutumu ve öne sürdüğü şartlar sebebiyle başarısız oldu. Bunun üzerine Sırp'lar şiddet eylemlerine devam edince 24 Mart 1999 tarihinde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO), tek taraflı olarak hava harekâtı düzenlemek zorunda kaldı (Kamil ve Şaşkın, 2019, ss. 201-203).

NATO'nun askerî harekâtından sonra Birleşmiş Milletler (BM), Kosova'yla ilgili 1244 sayılı Karar'ı aldı. Alınan kararlar Kosova her ne kadar Sırbistan'a bağlı kalsa da Sırbistan'ın Kosova üzerindeki kontrolü son buldu. Bu kapsamda Kosova, 2008'e kadar BM yönetiminde kaldı ve bu süreç zarfında oluşturulan Temas Grubu, Sırp tarafıyla müzakereler yürüttü ancak istenilen sonuç elde edilemedi. Müzakerelerin tıkanıdığı ve uluslararası toplumun desteğinin had safhada olduğu 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova resmen bağımsızlığını ilan etti (Ayhan, 2008, s. 116).

Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra da sorunlar çözüme kavuşmadı. Sırbistan, Kosova'nın bölgesel ve uluslararası örgütlere katılımını engellemek için her yolu denedi. Ayrıca özellikle Kosova'nın kuzeyindeki Kosovalı Sırp'ları destekleyerek onların Kosova hükümetinin kontrolü dışında hareket etmesini ve kendi paralel yapılarını oluşturmasını istedi. Bu durum, iki devlet arasındaki sorunların tekrar gündeme gelmesine ve mevcut krizin devam etmesine yol açtı. Bu bağlamda taraflar arasındaki en son sorun da 2022'de yaşandı. AB, bu sorunun çatışmaya dönüşmeden önlenmesi için iki devlet arasında arabuluculuk faaliyetlerinde bulunarak krizi çözmeye çalıştı (Lehne, 2012, s. 1).

4. Sırbistan-Kosova Krizinin Çözümünde Koşulluluk İlkesinin Etkisi

Kosova'nın bağımsızlığı Sırbistan tarafından tanınmamasından dolayı taraflar arasındaki kriz de çözüme kavuşmadı. Kosova'nın bağımsızlığından sonra, Aralık 2009'da AB'ye üyelik başvurusunda bulunan Sırbistan'ı Birliğe katılım yolunda Kosova ile mevcut krizin çözümü için teşvik amacıyla (Zweers ve Boon, 2022, s. 1), daha önceleri bölge ülkelerine yönelik istikrar ve ortaklık sürecini başlatmış olan AB 2010'da arabuluculuk rolünü üstlendi (Şahin, 2021, ss. 335-336). Hem Sırbistan hem de Kosova, diğer Balkan devletleri gibi AB'ye üye olmak istediklerinden Birliğin taraflar arasındaki arabuluculuğunu kabul ettiler. İki devletin üyelik isteklerini bilen AB de iki tarafın arasındaki ilişkilerin normalleşmesini üyelik için bir ön koşul olarak ileri sürüp iki tarafın aralarındaki krizi çözmelerini ve diyalogu sürdürmelerini buna bağladı (Keşvelioğlu, 2019, s. 8).

AB'nin arabuluculuğunda, taraflar arasında 2013'te Sırp azınlığın Kosova kurumlarıyla bütünleşmesini içeren Brüksel Anlaşması imzalandı ki bu, iki devlet arasındaki diyalogun başlaması açısından önemli bir gelişmeydi. AB tarafından başlatılan bu diyalog sürecinin ilk başlarında daha çok teknik konular görüşülürken daha sonralarıysa siyasi konuları kapsamaya başladı. Taraflar arasında görüşülen teknik konularda önemli ilerlemeler kaydedilirken siyasi konulardaysa istenilen seviyeye ulaşılamadı. Bu nedenle 2016'dan sonra iki devletin liderleri arasında yapılacak olan birçok toplantı ya ertelendi ya da iptal edilmeye başlandı (Russell, 2019, s. 3).

Brüksel Anlaşması'nın ardından iki devlet arasında farklı alanlardaki teknik konuları içeren anlaşmalar imzalandı ancak iki tarafın da öne sürdüğü sınır değişikliği ve gümrük vergisi gibi konular görüşmelerin tıkanmasına, 2018'e gelindiğindeyse durmasına neden oldu. İki devlet arasındaki görüşmeler, AB Özel Temsilcisi başkanlığında 2020'de tekrar başlatıldı. Fakat taraflar arasında 2021'de ortak sınır noktasında araç plakalarının tanınması ve kimlik kartlarıyla ilgili ortaya çıkan anlaşmazlık, iki devlet arasındaki yapısal istikrarsızlığı bir kez daha su yüzüne çıkardı (Zweers ve Boon, 2022, s. 7).

Kosova'da yaşayan Sırp azınlık, Kosova'nın bağımsızlığından sonra Sırbistan'la yaşanan krizin en temel konusudur. Nitekim AB arabuluculuğunda taraflar arasında başlatılan diyaloga dair görüşmelerin tıkanmasınaysa söz konusu bu azınlıkla ilgili meseleler neden olmaktadır. Kosova'da yaşayan Sırp azınlığın yarısından fazlası ülkenin güney ve doğusunda iken geri kalanıysa Kosova'nın kuzeyinde, Sırbistan sınırına yakın bir bölgede yaşamını sürdürmektedir. Söz konusu bu bölge uzun süredir hem Kosovalı

Arnavutların hem de Sırpların egemenlik iddiasında bulunduğu bir yerdir ki bugün iki taraf arasındaki mevcut krizin de merkezi durumundadır (Marković ve Perović, 2023, s. 3).

Kosova'yla Sırbistan arasında 2022'de yaşanan krizin temelinde, Kosova hükûmetinin kuzeyde yaşayan Kosovalı Sırp'ların karşı çıktığı kimlik ve araç plakalarıyla ilgili aldığı kararı yürürlüğe koyması bulunmaktadır. Kuzeyde yaşayan Kosovalı Sırp'lar kendi kimlik ve araç plakalarını kullanma konusunda geri adım atmayınca taraflar arasındaki kriz kısa sürede tırmanmaya başlamıştır. 2022'de yaşanan kriz Kosova'nın kuzeyinde küçük çaplı gösteriler şeklinde cereyan ederken 2023'teyse ülke sınırları dışına taşmıştır. Kosovalı Sırp'lar sınır bölgesine barikatlar kurup yolları kapatırken Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic, Sırp ordusuna sınıra yaklaşma emri vermiştir (Morina, 2023, s. 2).

Aslında krizin ülke sınırları dışına taşması, Kosova'daki Sırp azınlığın hükûmet kurumlarından çekilmesiyle başlamıştır. Bu tür krizlerde erken müdahalenin öneminin farkında olan ve krizin giderek tırmandığını gören AB'ye taraflar arasındaki sorunun çatışmaya dönüşmeden önlenmesi için daha öncesinde yaptığı gibi arabuluculuk faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bu bağlamda ilk başta Kosovalı Sırp'lar tarafından düzenlenen protestolarla kurulan barikatlar ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Sonrasındaysa 27 Şubat 2023 tarihinde Kosova Başbakanı, Sırbistan Cumhurbaşkanı, AB Yüksek Temsilcisi ile Sırbistan-Kosova diyalogunu sürdüren AB Özel Temsilcisinin öncülüğünde iki taraf arasındaki krizin çözülmesi ve ilişkilerin normalleşmesi için bir anlaşmanın ana hatları oluşturulmaya çalışılmıştır (International Crisis Group, 2023).

AB'nin taraflar arasındaki krizi çözme konusundaki etkisi, onun genişleme politikasıyla, yani aday ülkelerin üyelik süreciyle doğrudan bağlantılıdır. Bu çerçevede AB, aday devlet olan Sırbistan'la potansiyel aday Kosova arasındaki krizin çözümünü üyelik sürecinde taraflara bir koşul olarak sunmuştur. Başka bir ifadeyle, gerek Kosova'ya gerekse de Sırbistan'a ters gelen bazı durumları söz konusu üyelik sürecini öne sürerek koşulluluk ilkesi bağlamında kabul ettirmeye çalışmıştır. Burada AB, taraflar arasındaki krizin çözüme kavuşması konusunda üyelik sürecini bir "havuç" olarak kullanmıştır. Nitekim Sırbistan her ne kadar Kosova'yla yaşadığı sorunları üyelik sürecinin dışında tutmaya çalışsa da AB, Sırbistan'ın katılım yolunda ilerlemesini Kosova'yla ilişkilerinin normalleşmesi ve mevcut krizin çözülmesi koşuluna bağlamıştır. Kısaca Sırbistan'ın AB'ye katılması, ne kadar direktse de ancak Kosova'yla ilişkilerinin normalleşmesiyle mümkün olacaktır (Zweers ve Boon, 2022, s. 7; Lehne, 2012, s. 1).

AB üyesi devletlerin Sırbistan ve Kosova'ya yaklaşımıysa aralarındaki sorunları çözerek ilişkilerini normalleştirdikten sonra Birliğe katılımı şeklindedir. Hem AB hem de üyesi ülkeler açısından burada üzerinde durulması gereken temel olgu, AB'nin genişleme politikasında komşularla iyi ilişkiler geliştirilmesinin daima önemsenmesidir (Morina, 2023, ss. 8-9). Ayrıca AB üyesi ülkeler, mevcutta devam eden bir krizi Birliğin içine alma konusuna daima karşı gelmişlerdir ve iki devlet arasında devam eden

krizin AB'nin bölgeye yönelik yatırım politikalarını da olumsuz yönde etkilediğini düşünmüşlerdir. Dolayısıyla AB üyesi ülkeler, Birliğe üyelik yolunda ilerlemeyi öncelikle mevcut krizin çözülmesine ve diyalog yolunun tekrar açılmasına bağlamışlardır (Lehne, 2012, s. 7).

Bu çerçevede AB üyeliği yolunda ilerleme kaydedilebilmesi için Sırbistan'la Kosova arasında yaşanan krizin çözülmesi ve taraflar arasında diyalogun sağlanması hayati önem taşımıştır. Zira AB'nin yayınladığı ilerleme raporlarında bu konuya özel bir önem verilmiştir. Bu bağlamda yayınlanan hemen hemen bütün raporlarda iki devlet arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin Birlik yolunda ilerlemeyle paralellik arz ettiği açıkça ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Sırbistan'ın AB'ye katılımın bir ön koşulu olarak da 35. Fasılda Kosova'yla ilişkilerin geliştirilmesi yer almıştır (Kosova Democratic Institute, 2018, s. 22). AB, Sırbistan'la Kosova arasındaki mevcut krizin çözülerek ilişkilerin normalleşmesiyle üyeliği eş zamanlı ele alıp bu süreçlerin birbirini destekler nitelikte olduğunu düşünmüştür (European Council, 2023; European Parliament, 2023).

5. Sonuç

AB, üyelik sürecinde aday ülke olan Sırbistan'la potansiyel aday Kosova için kendilerine özgü sorunlarının çözümüne yönelik koşulluluk ilkesini ileri sürmüştür. Bu çerçevede üyelik şartlarında Kopenhag Kriterleri'nin benimsenip uygulanmasıyla birlikte Sırbistan ve Kosova için asıl kriter, kendilerine özgü sorunlarının çözümüne yönelik olmuştur. Bu durumun da Sırbistan'la Kosova'daki istikrarsızlığı ve iki taraf arasındaki sorunların çözülmesi suretiyle mevcut krizi ortadan kaldırmak adına olumlu gelişmelere yol açtığı söylenebilir.

Özellikle aday ülke olan Sırbistan, AB'ye üyelik sürecinde Kosova'yla diyalogun sürdürülmesi ve iki taraf arasındaki ilişkilerde normalleşmenin sağlanmasına bağlıdır. Sırbistan, AB'yle ilişkilerini yürütürken genel olarak Kosova'yla ilişkilerin normalleştirilmesi ve mevcut krizin sonlandırılması üzerinden ilerlemiştir. 2010'da AB'nin arabuluculuk rolünü üstlenmesinden sonra dönem dönem iki devlet arasındaki diyalog sürecinin devam ettiği ve hatta farklı alanlarda teknik konuları içeren anlaşmalar imzalandığı bilinmesine rağmen tam anlamıyla iki taraf arasındaki krizin çözülmediği görülmüştür. Bunun temel nedeniyse Sırbistan'da aktif bir milliyetçi kesimin var olması ve bu kesimin, Kosova'daki Sırp azınlıkla bağlantısının bulunmasıdır. Bazı dönemlerde Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic tarafından iyimser mesajlar verilse bile özellikle AB'nin kendi sorunlarından dolayı içine kapandığı son dönemde, Birliğin üyelik sürecindeki koşulluluk ilkesini benimseterek uygulatma gücü de epeyce düşmüştür. Siyasi belirsizliklere çok açık olan bölgede AB'nin bu temassızlığı, bir kez daha bölgede güç boşluğu yaratmıştır. Son dönemde, müzakerelere başlayan Sırbistan'ın üyelik sürecinde belli noktalarda ilerlemeler kaydedilmişken Kosova'yla ilişkilerin normalleşmesi ise hâlâ AB'nin ilk sıradaki temel koşullarından biri durumundadır. Buradan hareketle Sırbistan'ın Kosova'yla ilişkilerinin normalleşerek gelişmesi durumunda hem Sırbistan'la Kosova'ya hem de AB ve üyesi devletlere olumlu yansıtacağı söylenebilir.

Bunun dışında AB, bulunduğu coğrafi konumundan dolayı Sırbistan'ı stratejik ortak olarak da görmektedir. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü ve serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesinin yanında bölgedeki politik ve ekonomik sorunlarını da çözmesi durumunda Sırbistan, hem AB hem de üyesi devletler açısından stratejik bir konuma ulaşacaktır.

Sonuçta üyelik sürecinde koşulluluk ilkesinin her bir aday devlet için ayrı ayrı işletilmesi, devletlerin kendine özgü sorunlarına odaklaşmalarını gerekli kılmıştır. AB, üyelik sürecinde ilerleme iradesini gösteren ülkeler için ileri sürdüğü koşulluluk ilkesi, ülkelerin AB'ye tam üyelik yolunda adımlar atmasını amaçlamıştır. Çalışmada, koşulluluk ilkesinin işletilmesinin AB'ye aday ülke olan Sırbistan'la potansiyel aday Kosova arasındaki mevcut krizin çözümü yönünde etkileri ve olası sonuçları ele alınmıştır. Bu çerçevede aday ülke olan Sırbistan'ın AB'ye üyelik sürecinde koşulluluk ilkesini nasıl kullandığı tartışılmış ve bu ilkenin, mevcut krizin çözümünde etkili olduğu, en azından 2009'da Sırbistan'ın AB'ye üyelik başvurusundan sonra krizi çatışmaya dönüştürmediği argümanı ileri sürülmüştür. AB'nin koşulluluk ilkesinin üyelik sürecinde en temel şart olarak ortaya konulması, Sırbistan'ın normalleşmesine katkı sağlamıştır. Bu normalleşme, yolsuzlukla mücadele, ifade özgürlüğü, yargı bağımsızlığı gibi ülke içindeki alanlarda olduğu gibi Kosova'yla mevcut krizin çözümü için diyalogun devam ettirilmesi gibi uluslararası alandaki dış politik aktifliğine ve devletlerle ikili ilişkilerin gelişimine katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Agné, H. (2009). European Union conditionality: Coercion or voluntary adaptation?. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 8(1), 1-18.
- Aksoy, M., Polisi, A. ve Büyükçiçek, M. (2014). Kosova: Kimin barışı. N. Akyeşilmen (Ed.). *Barışı konuşmak teori ve pratikte çatışma yöntemi* (261-276). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Arslan, İ. (2009). Kosova sorunu: Tarihsel perspektiften bir değerlendirme. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (15), 45-67.
- Ayhan, H. (2008). Kosova'nın bağımsızlığı sürecinde uluslararası güçlerin ve Türkiye'nin tutumu. *Avrasya Etüdler*, 33(1), 113-134.
- Birgül, D. C. (2010). Kosova'nın bağımsızlığı ve Türk dış politikası (1990-2008). *Uluslararası İlişkiler*, 7(27), 51-86.
- Clark, H. (2000). *Civil resistance in Kosovo*. London: Pluto Press.

- Daltveit, M. E. (2007, 14 December). *The March 2004 riots in Kosovo: A failure of the international community*. (Unpublished master's thesis). United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas. https://ia802807.us.archive.org/22/items/DTIC_ADA594379/DTIC_ADA594379.pdf (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2023)
- Daskalovski, Ž. (2003). Claims to Kosovo: Nationalism and self-determination. F. Bieber ve Ž. Daskalovski (Ed.). *Understanding the war in Kosovo* (11-28). London: Frank Cass.
- European Council. (2023, 19 September). Belgrade-Pristina dialogue: Statement by the high representative on behalf of the European Union on expectations from Serbia and Kosovo. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/09/19/belgrade-pristina-dialogue-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-expectations-from-serbia-and-kosovo/> (Erişim Tarihi: 27 Kasım 2023)
- European Parliament. (2023, 18 October). *Resolution on the recent developments in the Serbia-Kosovo dialogue, including the situation in the northern municipalities in Kosovo* (Joint Motion for a Resolution: B9-0437/2023). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2023-0437_EN.html (Erişim Tarihi: 27 Kasım 2023)
- Grabbe, H. (1999). *A partnership for accession? The implications of EU conditionality for the central and east european applicants* (Rapor No: 1999/12). Florence: European University Institute.
- International Crisis Group. (2023, 12 May). Kosovo-Serbia: Finding a way forward. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo-serbia/kosovo-serbia-finding-way-forward> (Erişim Tarihi: 2 Kasım 2023)
- İba Gürsoy, S. ve Ülgen Türedi, G. (2020). Avrupa Birliği genişlemesi'nde koşulluluk ilkesi: Batı Balkanlar ve Türkiye. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 363-399.
- Judah, T. (2008). *Kosovo what everyone needs to know*. New York: Oxford University Press.
- Kamil, İ. ve Şaşkın, O. (2019). The Kosovo crisis and United Nations deadlock. M. H. Özev ve A. Erdoğan (Ed.). *The United Nations and its conflict resolution role* (189-211). Istanbul: Istanbul University Press.
- Karakoç, J. (2006). ABD'nin Soğuk Savaş sonrası hegemonya çabaları etkisinde NATO'nun Kosova müdahalesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 227-242.

- Karatay, O. (1998). *Kosova kanlı ova*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ker-Lindsay, J. (2009). *Kosovo the path to contested statehood in the Balkans*. London: I. B. Tauris.
- Keşvelioğlu, A. (2019). *The future of Serbia-Kosovo relations: Prospects for normalisation*. İstanbul: TRT World Research Centre. <https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2020/11/Serbia-Kosovo-Discussion-Paper-AK.pdf> (Erişim Tarihi: 2 Kasım 2023)
- Kosova Democratic Institute. (2018). *Kosovo-Serbia dialogue challenges and the way forward*. Prishtina: Kosova Democratic Institute. <https://kdi-kosova.org/wp-content/uploads/2018/04/18-Sfidat-ENG-04.pdf> (Erişim Tarihi: 13 Ekim 2023)
- Lehne, S. (2012). *Kosovo and Serbia: Toward a normal relationship*. Bruxelles: Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/files/Kosovo_and_Serbia.pdf (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2023)
- Marković, A. ve Perović, J. (2023). *Hotspot Balkans: Serbia and Kosovo* (Rapor No: 325). Zürich: Center for Security Studies.
- Mattelaer, A. (2018). *Exploring the boundaries of conditionality in the EU* (Rapor No: 51). Brussels: EGMONT-Royal Institute for International Relations.
- Morina, E. (2023). *The politics of dialogue: How the EU can change the conversation in Kosovo and Serbia* (Rapor No: 485). Berlin: European Council on Foreign Relations. <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2023/03/The-politics-of-dialogue-How-the-EU-can-change-the-conversation-in-Kosovo-and-Serbia.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2023).
- Murphy, R. (2007). *UN peacekeeping in Lebanon, Somalia, and Kosovo*. New York: Cambridge University Press.
- Oktay, E. G. ve Rrapaj, J. (2016). Sosyal inşacılık açısından Kosova'nın kimliği: Bağımsızlık sonrasında ortak bir "Kosovalı" kimliği oluşturmak mümkün mü?. *Uluslararası İlişkiler*, 13(49), 43-59.
- Poulton, H. (1993). *Balkanlar-çatışan azlıklar, çatışan devletler*. (Y. Alagon, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Pridham, G. (2007). Change and continuity in the European Union's political conditionality: Aims, approach, and priorities. *Democratization*, 14(3), 446-471.

- Russell, M. (2019). *Serbia-Kosovo relations (Confrontation or normalisation?)*. Brussels: European Parliamentary Research Service. [https://www.europa.rl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635512/EPRS_BRI\(2019\)635512_EN.pdf](https://www.europa.rl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635512/EPRS_BRI(2019)635512_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023).
- Savaş, H. (2001). Dünü ve bugünüyle Kosova sorunu-II. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 101-111.
- Schimmelfennig, F. ve Sedelmeier, U. (2007). Candidate countries and conditionality. P. Graziano ve M. P. Vink (Ed.). *Europeanization: New Research Agendas* (88-101). New York: Palgrave Macmillan.
- Singh, J. (2008). *Problem of ethnicity: The United Nations and Kosovo crisis*. Jodhpur: Unistar.
- Şahin, S. (2015). Kosova'nın bağımsızlık ilanının Uluslararası Adalet Divanı kararı ve self determinasyon ilkesi çerçevesinde incelenmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 520-533.
- Şahin, Y. (2021). Batı Balkanlar (Western Balkans). İ. Ersoy, T. M. Eren, H. Yazgan, İ. Göçmen ve Ç. İleri (Ed.). *Avrupa Birliği ansiklopedisi* (741-742). İstanbul: İstanbul Kalkınma Vakfı Yayınları. https://www.ikv.org.tr/images/files/avrupa_birligi_ansiklopedisi.pdf (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2023)
- Tatar, V. (2017). Kosova'nın bağımsızlık süreci ve Birleşmiş Milletler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (59), 232-246.
- The Independent International Commission on Kosovo (2000). *The Kosovo report*. Oxford: Oxford University Press.
- Ural, S. (2014). Balkanlarda aşırı milliyetçiliğin gölgesinde Kosova ve bağımsızlık. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 149-180.
- Usul, A. R. (2008). Avrupa Birliği'nin demokrasi/siyasi şartlılığında çekme-itme dengesi ve bu dengenin bozulması. *Uluslararası İlişkiler*, 5(19), 105-125.
- Ülger, İ. K. (2003). *Yugoslavya neden parçalandı?*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Ülger, İ. K. (2016). Kosova'nın bağımsızlığının self determinasyon çerçevesinde analizi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 39-64.
- Veebel, V. (2012). *The role and impact of positive conditionality in the EU pre-accession policy*. Tartu: Tartu University Press.

Woehrel, S. J. ve Kim, J. (2005). *Kosovo and U.S. policy*. Washington: Library of Congress. https://www.everycrsreport.com/files/20050609_RL31053_28bf4e7511072f150f8e5e861aba5f2c5cb1168e.pdf (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2023)

Yazgan, H. (2012). Bir kavramsal çerçeve olarak “Avrupalılaşıma: Kapsam, gereklilik ve sınırlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 123-140.

Yazgan, H. (2021). Koşulluluk (Conditionality). İ. Ersoy, T. M. Eren, H. Yazgan, İ. Göçmen ve Ç. İleri (Ed.). *Avrupa Birliği ansiklopedisi* (741-742). İstanbul: İstanbul Kalkınma Vakfı Yayınları. https://www.ikv.org.tr/ima-ges/files/avrupa_birligi_ansiklopedisi.pdf (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2023)

Zweers, W. ve Boon, M. (2022). *Overcoming EU internal dividing policy brief lines in the Belgrade-Pristina dialogue*. Lahey: Clingendael Institute. https://www.clingendael.org/sites/default/files/202204/Policy_brief_Overcoming_EU_internal_dividing_lines_Belgrado_Pristine_Dialogue.pdf (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2023)

Etik Beyanı: Yazar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan etmektedir. Bilimsel etik konuları ile ilgili aksi bir durumun tespiti halinde tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına ait olup, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır.

The Evaluation of the Serbia-Kosovo Crisis from the Perspective of the European Union's Conditionality Principle

Extended Abstract

1. Introduction

After the Cold War, political and economic instability in the Balkans led to ethnic conflicts, wars, and massacres. The dissolution of Yugoslavia, particularly in Kosovo, triggered conflicts of ethnic origin. These disputes escalated due to oppressive policies, resulting in violent conflicts. The long-lasting conflicts and massacres that turned the Balkans into a turbulent region were primarily fueled by the power vacuum emerging in the 1990s. Global efforts to end conflicts and stop massacres remained mainly at the diplomatic level. Since the 2000s, the European Union (EU) has strengthened relations with Balkan states, prompting steps to join the Union and address chronic problems. The EU's conditionality principle has played a crucial role, demanding candidate countries meet standard requirements in areas like human rights and the rule of law. This study analyzes the impact of the conditionality principle on Serbia's EU accession, focusing on the resolution of the Serbia-Kosovo crisis. It assesses the development of the crisis, followed by an evaluation of the conditionality principle's impact on crisis resolution and, concurrently, Serbia's accession process.

2. Methodology

This study analyses the ongoing Serbia-Kosovo crisis and the EU's initiatives regarding the crisis through a detailed literature review. Although most of the sources used in the study are primary, secondary sources are also included. These include journals, books, articles, reports and EU decisions on the crisis. In addition, due to the scarcity of Turkish resources related to the study, foreign resources were accessed from libraries and archives open to online access and included. After a detailed review of the literature on the subject, with the sources obtained, the initiatives taken by the EU to resolve the crisis and the conditions offered to the parties were determined, and it was also suggested what the EU should do to be more effective in resolving the crisis.

3. Discussion and Evaluation

After the disintegration of Yugoslavia, the Balkans were and still are plagued by political instability, economic problems and ethnic conflicts. Many international actors, in particular the EU, initially failed to prevent the crises in the region from turning into conflicts. Since the 2000s, however, the EU has sought to exert influence in the region by supporting democratic reforms in the countries of the region, promoting regional cooperation and encouraging states to adapt to EU norms and standards. It has been observed that the EU's principle of conditionality has played an important role in the resolution of the crises between the parties and in the relations established with the states in the region. Indeed, it is the assumption of this study that the principle of conditionality motivates Serbia as a candidate country and Kosovo as a potential candidate country in the accession process and leads to some progress in resolving the Serbia-Kosovo crisis. For effective crisis resolution, the EU must reevaluate its Balkans policy, considering the region's specific conditions. It should take initiatives to enhance countries' readiness to join the Union.

4. Conclusion

The EU has put forward the principle of conditionality to resolve the crisis between Serbia, a candidate country in the accession process, and Kosovo, a potential candidate. In particular, Serbia, as a candidate country, has made its accession to the EU conditional on the continuation of the dialogue with Kosovo and the normalization of relations between the two sides. Indeed, in its relations with the EU, Serbia has generally proceeded on the basis of normalizing relations with Kosovo and ending the current crisis. In this context, although it is known that the dialogue process between the two states continued from time

to time after the EU took over the mediation role in 2010, and even agreements were signed on technical issues in various fields, it was seen that the crisis between the two sides could not be fully resolved. The nationalist discourses of the current Serbian government and its support for the Kosovo Serbs in northern Kosovo have been effective in this regard. As a result, the EU has made both Serbia's and Kosovo's progress towards unity conditional on the normalization of their relations by resolving the problems between them. The assertion of the principle of conditionality as the most basic condition for the accession process was seen to have motivated Serbia and potential candidate Kosovo in the accession process and led to some progress in resolving the Serbia-Kosovo crisis.